

Spis treści

Wstęp	5
Rozdział 1. Psychologia sądowa	14
1.1. Definicja, przedmiot, podstawowe pojęcia	14
1.2. Współczesne relacje prawo–psychologia sądowa	16
1.2.1. Co jest przestępstwem według Kodeksu karnego. Zasady odpowiedzialności karnej	18
1.2.2. Lista pytań i problemów kierowanych przez organ procesowy do psychologa	19
1.3. Wzłowe problemy i zadania psychologa w procesie karnym	21
1.3.1. Zadania psychologa na etapie procesu sądowego – osądzenie, skazanie	23
1.3.2. Psycholog w postępowaniu wykonawczym	23
1.4. Psycholog biegły sądowy	24
1.4.1. Zasady powoływania biegłych sądowych	24
1.4.2. Zakres kompetencji biegłego psychologa	25
1.4.3. Forma i treść opinii	25
1.4.4. Przedmiot i zakres opinii w postanowieniu o powołaniu biegłego	26
1.4.5. Zgoda na badanie sądowe	27
1.4.6. Sposób formułowania opinii, kryteria oceny, typowe błędy	28
1.4.7. Ekspertyza psychologiczna – model praktyczny	29
1.5. Problemy etyczne w pracy biegłego psychologa sądowego	31
Rozdział 2. Podstawy teoretyczne psychologii sądowej	37
2.1. Psychologia nowożytna	37
2.2. Przegląd tradycyjnych i pononowoczesnych tendencji wyjaśniających indywidualne i społeczne zachowanie	38
2.3. Tradycja psychologiczna – człowiek i jego możliwości przystosowawcze	41
2.3.1. Psychoanaliza	41
2.3.2. Teoria behawioralna	42
2.3.3. Psychologia humanistyczna	43
2.3.4. Podejście poznawcze	45

2.3.5. Podejście postmodernistyczne	47
2.3.6. Podejście psychologii pozytywnej	51
2.4. Podsumowanie	53
Rozdział 3. Teorie wyjaśniające zachowanie przestępcze	55
3.1. Zachowania aspołeczne i antyspołeczne	55
3.2. Kryminologiczne teorie przyczyn przestępczości	56
3.2.1. Przestępcy z urodzenia. Rola i znaczenie instynktu	56
3.2.2. Biologiczne uwarunkowania zachowania agresywnego	59
3.3. Osobowościowe determinanty przestępczości	62
3.3.1. Socjopatja i psychopatja jako wymiary określające przestępczą osobowość	63
3.4. Teorie socjologiczne	67
3.4.1. Teoria anomii	67
3.4.2. Teoria kontroli społecznej	67
3.4.3. Teoria neutralizacji	68
3.4.4. Teoria siły kontroli	70
3.4.5. Teoria napięcia jako próba interpretacji współczesnej agresywnej przestępczości na tle relacji jednostka–najbliższe środowisko	73
3.4.6. Napięcie jako odpowiedź na negatywne bodźce i stres	74
3.5. Psychologiczne badania na użytek kryminologii	75
3.5.1. Udział czynników chorobowych w genezie przestępstw	75
3.5.2. Tradycja psychologiczna w wyjaśnianiu czynu zabronionego	77
3.5.3. Feministyczne spojrzenie na przestępczość kobiet	78
3.6. Wybrane teorie kryminologii odnoszące się bezpośrednio do przestępczości kobiecej	81
3.6.1. Albert Cohen i jego poglądy	81
3.6.2. Teoria zróżnicowanych powiązań	82
3.6.3. Rodzina i jej funkcje jako źródło przestępczości	83
3.6.4. Symboliczny interakcjonizm	83
3.6.5. Przemoc rodzinna i wybrane teorie przemocy	84
3.6.6. Syndrom wyuczonej bezradności kobiet	85
3.6.7. Teoria przetrwania (<i>survivor theory</i>)	87
3.7. Podsumowanie	87
Rozdział 4. Nowe rodzaje przestępczości w Internecie – niektóre psychologiczne uwarunkowania	90
4.1. Cyberprzestrzeń – nowy sposób komunikacji	90
4.1.1 Anonimowość	92

4.1.2. Wirtualna rzeczywistość	93
4.1.3. Interpersonalna przemoc i agresja w świecie wirtualnym	94
4.2. Cyberbullying – pojęcie <i>cyberbullingu</i> i identyfikacja zjawiska	97
4.2.1. Przepięstwa internetowe	99
4.2.2. Aktywność hakerów – sprawców przestępstw komputerowych: motywacja, potrzeby, emocje, poznanie	100
4.2.3. Zachowania zabronione w ocenie internautów	102
4.2.4. Porządek normatywny w cyberprzestrzeni	103
4.2.5. Ustawa ACTA (Anti-Counterfeiting Trade Agreement – Umowa handlowa dotycząca zwalczania obrotu towarami podrabianymi) i jej społeczny odbiór	105
4.3. <i>Stalking</i> – podstawowe problemy prawnokarne i psychologiczne	107
4.3.1. Problematyka <i>stalkingu</i>	107
4.3.2. Uregulowania prawne <i>stalkingu</i> w wybranych krajach	109
4.3.3. Silne emocje jako motyw działania sprawców <i>stalkingu</i>	110
4.3.4. Zachowania <i>stalkerów</i> oceniane przez psychiatrów jako chorobowe	111
4.3.5. <i>Stalking</i> a uzależnienie	112
4.3.6. <i>Stalking</i> a zaburzenia osobowości	112
4.3.7. <i>Stalking</i> a teoria przywiązania	114
4.3.8. Tożsamość osobowa <i>stalkera</i> , możliwości kontroli zachowania i odpowiedzialność	117

Rozdział 5. Dorośli sprawcy przestępstw jako przedmiot opinii

psychologa	119
5.1. Rys historyczny	119
5.2. Zasady odpowiedzialności karnej osób dorosłych	120
5.2.1. Wyłączenie odpowiedzialności z powodu choroby psychicznej (stanu psychicznego osoby podejrzanej lub oskarżonej)	121
5.2.2. Opinia psychologiczna i psychiatryczna	123
5.2.3. Stan psychiczny w chwili popełnienia przestępstwa: art. 31 § 1 i 2 k.k.	125
5.2.4. Niepoczytalność i poczytalność zmniejszona w polskim prawie karnym	127
5.3. Psychologiczne opiniowanie o poczytalności – problemy kompetencyjne	132
5.3.1. Model ekspertyzy w sprawie oceny stanu psychicznego w momencie przestępstwa	135
5.4. Opinia psychologiczna w sprawach o zabójstwa	136

5.4.1. Kompetencje psychologa w opiniowaniu zabójców w świetle prawa	136
5.4.2. Afekt jako pojęcie używane na gruncie prawa i psychologii	138
5.4.3. Zabójstwo w afekcie jako przedmiot opinii psychologicznej	142
5.4.4. Diagnoza procesów motywacyjnych jako przedmiot badania psychologicznego w opiniowaniu sprawców zabójstw	146
5.4.5. Diagnoza poziomu regulacji czynności oraz stopnia samokontroli sprawców zabójstw	148
Rozdział 6. Środki zabezpieczające	152
6.1. Przymusowa hospitalizacja – rys historyczny	152
6.1.1. Zastosowanie środka zabezpieczającego wobec niepoczytalnej osoby	153
6.2. Ekspertyza psychologa i psychiatry w odniesieniu do problematyki i przewidywania zachowań osób psychicznie chorych	155
6.2.1. Prognoza psychologiczna	156
6.2.2. Wartość prognostyczna wspólnych badań psychiatryczno-psychologicznych	158
6.2.3. Psychologiczne predyktory zachowań agresywnych	159
6.3. Czynniki ryzyka popełnienia niebezpiecznych czynów przez chorych psychicznie	160
6.4. Specyfika badań sądowo-psychologicznych	161
6.4.1. Forma, treść i uzasadnienie opinii psychologicznej w sprawach o zastosowanie lub uchylenie środka zabezpieczającego	163
6.5. Oczekiwania organu procesowego	165
Rozdział 7. Opinia psychologiczna o zdolności uczestniczenia w procesie sądowym podejrzanych i oskarżonych	170
7.1. Przedmiot i zakres psychologicznej ekspertyzy o zdolności uczestnictwa w procesie sądowym	170
7.2. Opiniowanie o zdolności uczestniczenia w rozprawie sądowej	172
7.3. Ekspertyza psychologiczna dotycząca wyjaśnień podejrzanych i oskarżonych	177
7.4. Specyfika opinii dotyczącej wyjaśnień oskarżonych/podejrzanych, jej przedmiot i zakres	178
7.5. Ocena i kontrola opinii biegłych – ich wartość dowodowa	180
Rozdział 8. Mediacja w sądzie	184
8.1. Geneza, rozwój i funkcjonowanie sprawiedliwości naprawczej	184

8.1.1. <i>Restorative justice</i>	185
8.1.2. Zakres mediacji i sprawiedliwości naprawczej w odniesieniu do tradycyjnego wymiaru sprawiedliwości	189
8.1.3. Wątpliwości kryminologów co do funkcjonowania sprawiedliwości naprawczej	190
8.2. Funkcjonowanie sprawiedliwości naprawczej w niektórych krajach	
Europy	192
8.2.1. Wielka Brytania	192
8.2.2. Niemcy	193
8.2.3. Hiszpania	193
8.2.4. Austria	194
8.2.5. Polska	195
8.3. Aktualne przepisy dotyczące mediacji i mediatorów	198
8.4. Udział psychologa w mediacjach w sprawach karnych	199
8.4.1. Schemat postępowania mediacyjnego, typowe błędy	202
8.4.2. Efektywność postępowania mediacyjnego	204
Rozdział 9. Psychologia śledcza. Typowanie nieznanego sprawcy zabójstw seryjnych	206
9.1. Niektórzy groźni zabójcy i zbrodniarze	206
9.1.1. Zabójcy seryjni	207
9.1.2. Typologia nieznanego sprawcy jako przedmiot badań kryminologicznych	211
9.2. Psychologia śledcza, przedmiot i zakres badań	215
9.3. Wypracowane zasady profilowania	218
9.4. Model opracowany przez polskich psychologów	224
Bibliografia	228